

Dušan Popović

A KOMMUNISTA SZÖVETSÉG ÉS AZ ALKOTMÁNYVÁLTOZÁSOK

Szocialista öngazgatású közösségünkben az alkotmányjogi normák megváltoztatása teheti eredményesebbé a jugoszláv szocialista forradalom fejlődését. Ezek a közel- és távoli jövőnkkel kapcsolatos kérdések eszmei-politikai szempontból rendkívül fontosak a Jugoszláv Kommunista Szövetség számára.

A Kommunista Párt illetve a Jugoszláv Kommunista Szövetség mindig — a háború előtt, alatt és után egyaránt — rendkívüli eszmei-politikai és elméleti jelentőséget tulajdonított az ország állami és társadalmi berendezését érintő kérdéseknek.

A JKP nemzeteinket és nemzetiségeinket a két legfontosabb kérdés, a nemzeti és osztályjellegű problémák kapcsán mozgósította a népfelszabadító mozgalomban és a szocialista forradalomban. Ennek megfelelően két alapvető cél vezérelte őket: a munkásosztály és a dolgozó nép társadalmi felszabadítása és az ország nemzeti és nemzetiségei közötti egyenjogúság megteremtése. „Jugoszláviában nem lehet többé nemzeti elnyomatás és társadalmi kiűzékmanólyolás” — írta Tito 1942-ben. „A mostani népfelszabadító háború és a nemzeti kérdés elválaszthatatlanul kötődik egymáshoz. A *népfelszabadító háború* kifejezés csupán egy frázis, sőt félrevezetés lenne, ha általános jugoszláv jellege mellett nem lenne nemzeti értelme minden egyes nép számára, azaz ha Jugoszlávia felszabadításán túl nem jelentené ugyanakkor a horvátok, a szlovénok, a szerbek, a macedónok, az albánok, a muzulmánok stb. felszabadítását, azaz a népfelszabadító háború nem lenne valódi értelemben véve Jugoszlávia népei szabadságának, egyenjogúságának és testvériségének a hordozója. Ez a népfelszabadító háború lényege.”

A Tito által fémjelzett időszakban, azaz Jugoszlávia nemzeteinek és nemzetiségeinek több mint négy évtizedes, viharos és sorsdöntő korszakában a forradalmi harc folyamatossága a forradalom minden újabb szakaszában a népfelszabadító háború és a szocialista forradalom említett vívmányainak a fejlesztésében jutott kifejezésre.

Az AVNOJ II. ülészakától az 1974-es alkotmányig minden alkotmány és alkotmányváltozás két lényeges jegye: a munkásosztály felszabadítása és a nemzeti egyenjogúság elmélyítése volt. Amikor Tito 1973-ban a Szövetségi Képviselőházban az alkotmányváltozásokról és az új alkotmány meghozataláról beszélt, főleg a forradalom folyamatosságának jelentőségét és az alkotmányváltozások folyamatosságát emelte ki: „Jugoszlávia nemzeteinek és nemzetiségeinek az egyenjogúsága és az öngazgatás rendszerének a megerősödése jelentősen hozzájárult szocialista közösségünk nemzeti és nemzetiségi egységének a megszilárdításához... A munkásosztály hatalmának kiteljesítésére irányuló politikai irányvétel szempontjából az új alkotmányos rendszer szerves folytatását képezi a társadalmunkban végbement forradalmi átalakulásoknak. Valójában ez szocialista szövetségi rendszerünk alkotmányjogi kiépítésének a folytatását jelenti, amely az AVNOJ II. ülészakának történelmi jelentőségű határozataival vette kezdetét, majd az 1946-os alkotmány és az 1953-as alkotmánytörvény meghozatalán át jutott el az 1963. évi alkotmányig. Ez jelenkorunknak, elért eredményeinknek és társadalmunk fejlődési fokának megfelelően juttatja kifejezésre a munkásosztály történelmi állásfoglalását és érdekeit.”

Az 1974-es alkotmány meghozatala kapcsán emlékeztetnénk arra, hogy komoly előfutára volt a nacionalizmus elleni küzdelemnek, amely az öngazgatás és általában véve a szocializmus egyik legveszélyesebb ellensége. A Kommunista Szövetség kiemelte, hogy a munkásosztály és annak egységes osztályérdeke köti össze legszilárdabban nemzeteinket és nemzetiségeinket. Véleményünk szerint öngazgatáson alapuló szövetségi rendszerünk legfőbb integrációs tényezője maga a munkásosztály, nem pedig a nemzet vagy a nemzeti állam. A Kommunista Szövetség szerint a munkásosztály csak akkor töltheti be szerepét, ha leküzdjük mindazokat az etatista, bürokratikus és technokrata erőket, amelyek támasza az állami tulajdon és a monopólium egyéb formái, a fennálló viszonyok és a jövedelemelosztást meghatározó intézményes mechanizmusok. Ennek megfelelően szűnt meg a központosított államhatalom részéről gyakorolt jövedelemátömlesztés. Az alkotmányváltozások célja a társadalmi, politikai és gazdasági rendszer fejlesztése volt — beleértve a küldött-rendszeren alapuló küldött-testületek kialakítását is —, aminek lehetővé kellett tennie, hogy a munkásosztály teljes egészében birtokába vegye a társadalom újratermelési folyamatait és hogy az öngazgatás kiterjedjen a társadalmi élet minden területére. A Kommunista Szövetség szembehelyezkedett a gazdasági és eszmei dezintegrációval és a munka- és eszköztársítás által kiteljesedő, szocialista öngazgatáson alapuló integráció mellett foglalt állást.

A JKSZ X. és XI. kongresszusa valamint az 1974-es alkotmány szerint öngazgatáson alapuló forradalmunk stratégiájának az a lényege, hogy a társadalmi, gazdasági, eszmei és politikai ellentmondásokat — beleértve a nemzeti és osztálykérdés dialektikus viszonyát is — az akkor kialakított szövetségi viszonyok közepette ne az államhatalom meg-

osztásával, a köztársaságok, a tartományok és a községek közötti bürokratikus hatalom-vándorlással oldják fel, hanem a gazdasági és politikai hatalomnak a munkásosztályra történő átruházásával. A lehetséges megoldás igen világos: az ellentmondásoknak az etatista hatalom újrafelosztásával történő túlhaladása, az államhatalom bármely szintű megerősödése és a hierarchikus alá-, illetve fölérendelés csak ideiglenesen, látszólag oldja meg a kérdést, ugyanis az állam megerősödését célzó megoldások valójában magát az etatizmust szilárdítják meg, miközben hosszú távon kielemezik az ellentmondásokat és mélyítik a válságot. Ezzel ellentétben az öngazgatás érvényesítése a közvetlen szocialista demokráciának s azon belül a munkásosztály gazdasági és politikai szerepének erősítésével haladja meg az ellentmondásokat, ugyanis öngazgatású társadalmunkban ez az egyetlen hordozója az integrációnak, s az öngazgatás lényegét képező szabadságnak, egyenlőségnek, kölcsönös függőségnek, felelősségnek és szolidaritásnak.

Forradalmunk számára az a legnagyobb veszély, ha eltávolodunk hosszú távú célkitűzéseitől. Megvalósításuk azonban az eltelt több mint egy évtized során nem volt kielégítő. Időközben súlyos és hosszan tartó gazdasági válságba kerültünk, komoly gondok merültek fel a politikai rendszer működésében, nem volt hatékony a gazdasági és társadalmi fejlődés ellentmondásainak a felszámolása, következetlenül érvényesült a dolgozók szerepe a társult munkában, és nem tettünk határozott lépéseket a helyzet megváltoztatására. Mindezek elsősorban a saját szubjektív gyengeségeink. Államelnökségünk ilyen körülmények között javasolta az alkotmány megváltoztatását. Az alkotmánymódosítás indoklásában kimondja:

„Szocialista öngazgatású politikai rendszerünk és szövetségi társadalmi berendezésünk pótolhatatlan eszköze annak, hogy a hatalmat és öngazgatást gyakorló munkásosztály birtokába vegye a társadalmi újratermelést, nemzetünk és nemzetiségeink egyenjogúan és sokoldalúan fejlődjenek, társadalmunk pedig tovább haladjon a szocialista öngazgatású fejlődésben. A JSZSZK alkotmánya szabályozza a szocialista köztársaságoknak és autonóm tartományoknak a saját maguk és a szövetségi rendszer iránti felelősségét. Szocialista forradalmunk a szocialista öngazgatás politikai rendszerének funkcióit fejlesztve válik folyamatossá.”

A JSZSZK elnöksége a következőkben határozta meg az alkotmányváltozások célját: „A változások célja, hogy lehetővé tegye a termelőerők és a szocialista öngazgatású termelési viszonyok gyorsabb fejlődését, a társult munka társadalmi helyzetének megszilárdítását, a gazdasági törvényszerűségek és az egységes jugoszláv piac figyelembe vételét, a társadalmi és gazdasági viszonyok valamint a politikai rendszer szabályozóinak csökkentését. Az alkotmányváltozások céljai közé tartozik a társadalmi-gazdasági és politikai rendszer valamennyi intézményének ésszerűbbé és hatékonyabbá tétele, a munkásosztály és a dolgozók alkotmányos helyzetének megvalósítása, az anyagi és kulturális érvényesülés feltételeinek megteremtése, a nemzetek és nemzetiségek egyenjogú-

ságának, szövetségi rendszerünk összetartó erőinek és függetlenségének a megerősítése. Hozzá kellene járulniuk a szocialista öngazgatású demokrácia elveit képező alkotmányosság és törvényesség teljesebb és hatékonyabb megvalósításához, ugyanis ez a feltétele öngazgatású rendszerünk stabilitásának és szocialista humanizmusunk fejlődésének.”

Ezek képezik a szocializmus, az öngazgatás, a demokrácia és az egyenjogúság fejlődésére hatást gyakorló radikális és mélyreható forradalmi változások eszmei-politikai alapjait a JKSZ hosszú távú célkitűzéseivel összhangban.

A JKSZ egységét és vezető szerepét is kilátásba helyező alkotmánymódosítás kezdetekor rendkívül nagy jelentőséggel bír az, hogy a tagság, a pártszervezetek és vezetőségek a demokratikus centralizmus elvei alapján következetes harcot folytassanak a JSZSZK Elnöksége által meghatározott eszmei-politikai platform megvalósításáért. Mindennemű pragmatizmus, opportunizmus és az említett platformtól való eltérés súlyos és hosszú távú negatív következményekkel járhat hazánkra és forradalmunkra nézve. Mindenekelőtt azt kell szem előtt tartanunk, hogy legidősebb problémáink nem csupán az alkotmányban gyökereznek, hanem abban is, hogy 1974-től kezdve képtelenek voltunk forradalmi tartalommal telíteni alkotmányjogi normáinkat. A demokrácián alapuló szocialista öngazgatású közösségünkben nem hoztunk létre minőségileg új viszonyokat. A társult munka és az egész társadalom belső viszonyainak alapvető megváltoztatását egyrészt a bürokrácia, a technokrácia és az etatizmus ellenállása, másrészt pedig az eszmei-politikai egység elégtelensége, a szubjektív tényezők, különösen a Kommunista Szövetség nem megfelelő szervezetsége és hozzáállása akadályozta meg. Egész eddigi fejlődésünk bizonyítja, hogy a szocialista öngazgatást csak tudatos társadalmi tevékenységgel lehet fejleszteni, s a munkásosztály csak a Kommunista Szövetség segítségével vívhat ki magának megfelelő helyet, ugyanis ez a munkásosztály eszmei és politikai szempontból egységes, akcióképes szervezete. Így a szocialista öngazgatásért folytatott forradalmi küzdelem legfontosabb területén követtük el a legnagyobb hibákat, melyeknek következménye az öngazgatás stagnálása, az etatista, bürokratikus és technokrata törekvések erősödése, eszmei-politikai zavar és a Kommunista Szövetség gyengülése.

A nacionalizmus, a liberalizmus, a pragmatizmus és az opportunizmus kedvezett az öngazgatás és a nemzeti egyenjogúság ellenzőinek. Több mint hét éve nyilvánosan, sőt részben szervezeten is kétségbe vonják a Kommunista Szövetség társadalmi szerepét, és igyekeznek aláásni tekintélyét. Nyíltan és durván rágalmazzák Titót, a forradalmat, a szocializmust, a testvériséget és egységet. Gúny tárgyává tesznek mindent, ami az öngazgatás eredményeként jött létre, elutasítják az állam leépítésének és a társadalmisításnak az intézményeit: az alapszervezeteket és a társult munka egész koncepcióját, a szabad munkacserét, az öngazgatási megegyezéseket és társadalmi megállapodásokat, a munka- és eszköz-társítást, a küldöttrendszert stb., de nem képeznek kivételt a nemzeti

egyenjogúság, a testvériség és egység megvalósításának intézményei sem: a szövetségi államberendezés, a köztársaságok és a tartományok, a nemzeti hovatarozás, az egyenjogúság, az internacionalizmus. A JSZSZK alkotmányát pedig a válság és a dezintegrációs törekvések legfőbb okának tekintik.

Ahelyett, hogy az öniigazgatás következetes érvényesítésével és a demokratikus integráció legfőbb hordozóját képező munkásosztály gazdasági és politikai megerősítésével szilárdítanak meg Jugoszlávia egységét, ahelyett, hogy a köztársaságok és a tartományok etatizmusának és bürokráciájának a leépítésével mélyítenénk el a nemzeti egyenjogúságot, ingatag magatartást tanúsítunk, és visszakozunk a nacionalizmus és a bürokrácia ideológiai lomtarából előrángatott eszmények előtt. A Jugoszláv Királyság dicstelen történetéből jól ismert hamis egységre törekvés szószólói szinte mindenütt vegyes lakosságú közösségünkben most ismét a nemzetet, a nemzeti államot, sőt az egyházat teszik meg az integráció és az összetartozás hordozójává; elzárkózást, megoszlást és gyűlöletet hirdetnek, olyan politikai és eszmei koncepciókat melegítenek fel, amelyeket forradalmunk a népfelszabadító háborúban semmisített meg. Azt követelik, hogy az állampolgár a nemzet és a nemzeti állam oltárán áldozza fel öniigazgatáson alapuló szabadságát, egyenjogúságát, a termelő pedig jövödelmét. Mindenre, ami kívül esik saját nemzetükön és közösségükön, úgy tekintenek, mint valami idegenre, külországira. Ez a leegyszerűsített történelemszemlélet, társadalomelmélet és szocializmussal kapcsolatos elgondolás tömöríti maga köré a nacionalista és államközpontú bürokrata elképzeléseket. A retrográd ideológiát hirdetőik számára Jugoszlávia csak önös érdekeik érvényesítésének és saját hatalmuk kiterjesztésének a színhelye. Megfelekedtek arról, hogy ebben az országban szabadon és egyenjogúan egyesülve voltunk képesek szabadság- és forradalmi küzdelmeink megvívására, győzelmeink elérésére és nagyszabású anyagi, társadalmi és kulturális fejlődésre.

Véleményünk szerint a jelenlegi körülmények között — az alkotmánymódosításokon munkálkodva — rendkívül fontos a JKSZ eszmei-politikai egységének megszilárdítását illetően a JSZSZK Elnöksége álláspontjának következetes valóra váltása: „A JSZSZK alkotmányának normatív részére vonatkozó változtatás kiindulópontjául az az egységesen elfogadott társadalmi irányvétel szolgált, hogy nem kell megváltoztatni a JSZSZK alkotmányának alapelveit.” Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy szembe kell helyezkednünk minden olyan kísérlettel, amely a JSZSZK alkotmányának normatív részére vonatkozó módosítások során az alapelvek megcsönkítésére törekszik, ezek képezik egyben forradalmunk programját, és Jugoszlávia munkásosztályának, nemzetének és nemzetiségeinek történelmi érdekeit foglalják magukba.

Mindez komoly figyelmet követel meg a Kommunista Szövetség tevékenységi módszereinek kidolgozása során — vonatkozik ez elsősorban pártunk bázisára, a tagságra.

Garai László fordítása

Rezime

Savez komunista i ustavne promene

Svrha ustavnih promena u našoj socijalističkoj samoupravnoj zajednici su takve promene ustavnih normi koje će omogućiti uspješni razvoj jugoslovenske socijalističke revolucije. To su pitanja naše neposredne i dalje budućnosti i zbog toga, izuzetno važna idejno-politička pitanja Saveza komunista Jugoslavije.

Našoj revoluciji pretila najveća opasnost — ističe autor — ako odstupimo od njenih osnovnih dugoročnih opredeljenja. Međutim, rezultati u njihovom ostvarivanju tokom protekle više nego jedne decenije su mršavi i nezadovoljavajući, a u isto vreme suočili smo se sa teškom i dugoročnom ekonomskom krizom, ozbiljnim problemima u funkcionisanju političkog sistema, sa neefikasnošću u rešavanju postojećih protivrečnosti ekonomskog i društvenog razvoja, nedosludnošću u ostvarivanju odlučujuće uloge radnika u udruženom radu i neodlučnosti da se takvo stanje menja. Sve su to, dakle naše subjektivne slabosti. U takvim okolnostima je Predsedništvo SFRJ dalo predlog da se pristupi promeni Ustava SFRJ. Autor podvlači da pri pristupu promenama u Ustavu treba imati na umu, da naši aktuelni problemi nisu *samo* u Ustavu, pa ni pretežno u Ustavu, nego u tome što od 1974. godine pa nadalje nismo uspeli da ustavnopravne norme ispunimo revolucionarnom sadržinom.

Nacionalizam, liberalizam, pragmatizam i oportunistički išli su naruku protivnicima samoupravljanja i nacionalne ravnopravnosti. Oni već šest dugih godina javno, a delom i organizovano osporavaju društvenu ulogu Saveza komunista, revoluciju, socijalizam, bratstvo i jedinstvo, samoupravne oblike, načine, institucije i puteve deatizacije i podruštvljavanja, federativno uređenje, republike i pokrajine, pojmove kao što su nacionalnost, ravnopravnost, internacionalizam itd., a Ustav SFRJ optužuju kao generatora krize i dezintegracije.

Imajući u vidu okolnosti u kojima se nalazimo, autor smatra, da je u radu na predstojećim ustavnim promenama izuzetno važno za učvršćivanje idejno-političkog jedinstva SKJ dosledno ostvarivanje stava Predsedništva SFRJ koji glasi: „Polazište za promene u normativnom delu Ustava SFRJ predstavlja jedinstveno prihvaćeno društveno opredeljenje da se ne menjaju Osnovna načela Ustava SFRJ.“ To znači i obavezu SKJ da se odlučno suprotstavi svim pokušajima da se promenama u normativnom delu Ustava SFRJ grickaju, krnje i rasturaju Osnovna načela Ustava, koja su istovremeno i programska opredeljenja naše revolucije, najdublji izraz istorijskih interesa radničke klase, naroda i narodnosti Jugoslavije.

Resummee

Verband der Kommunisten und die Verfassungsänderungen

Ziel der Verfassungsänderungen in unserer selbstverwalterischer Gemeinschaft sind solche Änderungen, in den Normen der Verfassung, die erfolgreichere Entwicklung der jugoslawischen, sozialistischen Revolution ermöglichen wer-

den. Das sind die Fragen unserer unmittelbaren und weiteren Zukunft und deswegen besonders wichtige ideologisch-politische Fragen des Verbandes der Kommunisten Jugoslawiens.

Unserer Revolution droht die grösste Gefahr — unterstreicht der Verfasser — wenn wir von ihren grundlegenden, langfristigen Bestimmungen abweichen. Inzwischen, die Erfolge in ihrer Durchführung sind — im Laufe mehr als eines Jahrzehntes — mager und unzufriedenstellend, und gleichzeitig haben wir uns mit der schweren und langdauernden ökonomischen Krise getroffen, mit ernstesten Problemen in der Funktionierung des politischen Systems; mit der negativen Effektivität an Betrachtung der Lösung der bestehenden Gegensätzlichkeiten der ökonomischen und gesellschaftlichen Entwicklung; Unkonsequenz der Durchführung entschliessender Rolle der Arbeiterschaft in der vereinigten Arbeit und der Unterschlussfähigkeit, zur Änderung dieses Zustandes. Das alles sind daher unsere subjektiven Schwächen. In solchen Verhältnissen hat die Presidentschaft vorgeschlagen, zur Änderung der Verfassung des SFR Jugoslawiens beizutreten. Der Verfasser unterstreicht, dass man bei dem Zutritt zur Änderung der Verfassung, ins Auge fassen muss, dass unsere aktuelle Probleme nicht *nur* in der Verfassung vorhanden sind und auch nicht überwiegend in der Verfassung, sondern darin, dass uns schon ab des Jahres 1974 nicht gelungen ist, die verfassungsrechtliche Normen mit revolutionären Inhalt auszufüllen.

Nationalismus, Liberalismus, Pragmatismus und Opportunismus gingen an Hand der Gegner der Selbstverwaltung und nationaler Gleichberechtigung. Sie bezweifeln schon seit sechs langen Jahren öffentlich und teilweise auch organisiert, die gesellschaftliche Rolle des Verbandes der Kommunisten, die Revolution, Sozialismus, die Bruderschaft und Einheit, selbstverwalteterische Formen, Methoden, Institutionen und Wege, der Dezentralisation und Vergesellschaftung, federative Einrichtung — Republiken und Gebiete — Begriffe wie Nationalität, Gleichberechtigung, Internationalismus usw. und klagen die Verfassung SFRJ an, als Generatoren der Krise und der Desintegration.

Die Verhältnisse in denen Wir uns befinden, ins Auge fassend, meint der Verfasser, dass es in der vor uns stehender Arbeit, in Hinsicht der Änderungen der Verfassung, besonders wichtig ist, um die Befestigung Ideen-Politischer Einheit des Verbandes der Kommunisten die konsequente Durchführung der Auffassung der Presidentschaft des SFRJ im Auge zu haben und zwar: „Ausgangspunkt der Änderungen in dem normative Teil der Verfassung SFRJ stellt die gleichmässige gesellschaftliche Auffassung dar, dass die grundlegende Prinzipien der Verfassung nicht zu ändern sind“. Das heisst, auch die Verpflichtung des Kommunistenverbandes sich entschlossen allen Versuchen entgegenzustellen, die durch die Änderungen in dem normativen Teil der Verfassung sich zu knabbern, zu schmälern und die grundlegende Prinzipien vertreiben wollen, die gleichzeitig auch die programmierten Beschlüsse unserer Revolution, tiefsten Ausdruck der historischen Interesse der Arbeiterklasse, der Nationen und Nationalitäten Jugoslawiens bedeuten.